

Stf justitieombudsmannen
Karin Almgren

Allvarlig kritik mot Kriminalvården, anstalten Luleå, för att ha hållit en intagen avskild i nästan en månad med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen

Beslutet i korthet: Anstalten Luleå beslutade att hålla en intagen i avskildhet med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen. Enligt den bestämmelsen får intagna tillfälligt hållas avskilda från varandra om det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Ett beslut om sådan avskildhet ska vara tillfälligt och får aldrig pågå längre än vad som är nödvändigt för att myndigheten ska kunna hantera situationen, normalt inte mer än några timmar eller något dygn.

Av utredningen i ärendet framgår att anstalten lät avskildheten av den intagne bestå under nästan en månad. JO uttalar att det är en fullständigt oacceptabel tillämpning av 6 kap. 5 § fängelselagen samt att placering i avskildhet är en ingripande tvångsåtgärd och inte får hanteras på detta undermåliga sätt. Anstalten får därför allvarlig kritik.

Anmälan och utredning

I en anmälan till JO förde AA fram klagomål mot Kriminalvården, anstalten Luleå, om bl.a. en placering av honom i avskildhet.

Inledningsvis hämtade JO in handlingar från Kriminalvården, bl.a. ett beslut om avskildhet den 17 juni 2025 enligt 6 kap. 5 § fängelselagen (2010:610) och ett beslut om avskildhet den 16 juli 2025 enligt 6 kap. 7 § första stycket 2 fängelselagen.

Därefter uppmanades Kriminalvården att lämna en redogörelse för handläggningen av anstaltens placering av AA i avskildhet och redovisa sin bedömning av det som har kommit fram. Myndigheten skulle särskilt beröra frågan om handläggningen har varit förenlig med bestämmelserna i 6 kap. fängelselagen.

I sitt remissvar anförde Kriminalvården, genom regionchefen i Region Nord, bl.a. följande:

Utredning

Kriminalvården, Region Nord, har utrett ärendet genom att inhämta uppgifter från anstalten Luleå samt genom att hämta information ur Kriminalvårdens

klientadministrativa system, KVR. Berörda befattningshavare har fått möjlighet att lämna synpunkter och Kriminalvårdens yttrande till JO i ärendet skickas även till anstalten för de berörda att ta del av. Genom utredningen har sammanfattningsvis följande kommit fram.

Placeringen i avskildhet

I KVR framgår att AA placerades i avskildhet på anstalten Luleå genom beslut den 17 juni 2025 kl. 16.47. Beslutet fattades med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen (2010:610), FäL, utifrån att det var nödvändigt för att ordningen eller säkerheten skulle kunna upprätthållas. Av utredningen i beslutet framgår att AA ... blev aggressiv och hånfull när han konfronterades med detta och strax efteråt smällde det till inne på hans bostadsrum och det uppmärksammades att han slagit sönder klockradio och två fläktar.

Beslutet om placering i avskildhet ersattes den 16 juli 2025 kl. 11.07 med ett nytt beslut om avskildhet med stöd av 6 kap. 7 § första stycket punkten 2 FäL.

Av beslut den 27 juli 2025 framgår att avskildheten upphörde den 26 juli 2025 kl. 14.00 i samband med att AA förflyttades till annan anstalt.

Anstalten har uppgett att avskildheten enligt 6 kap. 5 § FäL har pågått för lång tid, vilket troligtvis beror på att det dröjt innan ny anstaltsplacering beslutats för klienten. Anstalten ansökte om ny placering den 18 juni 2025 men beslut fattades först den 16 juli 2025 och ny plats fanns tillgänglig från och med den 27 juli 2025. Anstalten bedömde att klienten inte kunde vara på avdelningen i avvaktan på ny placering. Kontinuerlig omprövning av avskildhetsbeslutet har inte skett i det aktuella fallet.

Anstaltens rutiner m. m.

Anstalten har rutiner för att säkerställa att kontinuerlig omprövning sker av avskildhetsbeslut. Vakthavande befäl (VB) har ett dokument över pågående avskildheter där det bland annat framgår när omprövning ska göras för varje klient som placerats i avskildhet.

Berörda beslutsfattare har fått yttra sig och anser att det första beslutet om avskildhet var korrekt, men att det sedan inte hanterats korrekt då kontinuerlig omprövning inte har skett. Detta har lett till att anstalten har haft klienten avskild på felaktig grund under för lång tid.

Anstaltens rutin ska med anledning av detta ses över och frågorna och hanteringen ska diskuteras på anstalten med samtlig berörd personal.

Bedömning

Kriminalvården, Region Nord, bedömer utifrån den utredning som vidtagits mot bakgrund av AA:s klagomål att anstalten Luleå har brustit i hanteringen av klientens avskildhetsplacering i vissa avseenden samt att det har förekommit brister i anstaltens dokumentation.

AA har initialt placerats i avskildhet med stöd av 6 kap. 5 § FäL och därefter med stöd av 6 kap. 7 § första stycket punkten 2 FäL. AA har varit placerad i avskildhet från den 17 juni 2025 till den 27 juli 2025 när han omplacerades till annan anstalt. Anstalten Luleå har dock inte tillämpat 6 kap. 5 § FäL korrekt då det lagrummet avser att intagna tillfälligt får hållas avskilda från varandra om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet. Anstalten Luleå har inte heller kontinuerligt omprövat placeringen i avskildhet i enlighet med regelverket.

Anstalten Luleå har lokala rutiner för att säkerställa att kontinuerlig omprövning av beslut om placering i avskildhet genomförs inom rätt tid. I aktuellt fall har det dock brustit i dessa rutiner och anstalten Luleå kommer därför att se över rutinen och även diskutera hanteringen av avskildhetsärenden och kontinuerliga omprövningar av avskildhetsbeslut med berörd personal i syfte att något liknande inte ska hända igen.

[...] Vidare bedömer regionen att de av anstalten Luleå planerade åtgärderna för att komma tillrätta med hanteringen och uppföljningen av beslut om placering i avskildhet är tillräckliga. Därtill behöver anstalten säkerställa att all personal som arbetar med avskildhetsärenden är väl införstådda i såväl regelverket som handläggningen av ärendena samt att samtlig personal påminns om skyldigheten och vikten av dokumentation.

AA fick tillfälle att kommentera remissvaret.

Rättsliga utgångspunkter

Enligt 1 kap. 6 § fängelselagen får verkställigheten inte innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av fängelselagen eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

I 6 kap. 1 § fängelselagen anges att en intagen ska under den tid då han eller hon är skyldig att utföra eller delta i sysselsättning vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet), om inte annat anges i fängelselagen eller följer av sysselsättningens särskilda beskaffenhet. Enligt 6 kap. 2 § fängelselagen ska en intagen ges möjlighet att på sin fritid vistas i gemensamhet, om inte annat anges i fängelselagen.

Av 6 kap. 5 § fängelselagen framgår att intagna får tillfälligt hållas avskilda från varandra, om det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

Enligt 6 kap. 7 § första stycket fängelselagen får en intagen hållas avskild från andra intagna i flera olika situationer. Det gäller bl.a. om det är nödvändigt med hänsyn till att det finns en risk för den intagnes eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på egendom som tillhör eller har upplåtits till Kriminalvården (andra punkten). Ett sådant beslut om avskildhet ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag (andra stycket).

Bedömning

JO:s granskning är av rättslig art och avser främst en kontroll av att myndigheterna har följt de lagar och regler som gäller för förfarandet, dvs. att myndigheterna har agerat korrekt i formellt hänseende. JO brukar därför inte uttala sig om eller ta ställning till de bedömningar som en myndighet har gjort i ett enskilt fall. Kriminalvårdens beslut att placera en intagen i avskildhet är därutöver ytterst en fråga som kan prövas av domstol. Placering i avskildhet är

emellertid en ingripande tvångsåtgärd som dessutom används i en miljö där människor redan är berövade sin frihet. Det är därmed av stor vikt att regleringen tillämpas noggrant och korrekt. Omständigheterna i det här ärendet är sådana att jag finner anledning att frånga den nämnda principen och uttala mig om anstaltens placering av AA i avskildhet. Jag begränsar mig dock till frågan om anstaltens tillämpning av 6 kap. 5 § fängelselagen.

Som angetts under de rättsliga utgångspunkterna är det enligt den nämnda bestämmelsen möjligt att hålla intagna tillfälligt avskilda från varandra om det är nödvändigt av ordnings- eller säkerhetsskäl. Kriminalvården kan på så sätt upplösa gemensamheten i en anstalt eller på en viss avdelning eller en del av en avdelning. Det kan avse situationer där t.ex. ett larm utlöses, elektriciteten är ur funktion, otillåtna föremål hamnar i omlopp eller intagna deltar i kollektiv arbetsvägran. Det finns inget krav på att en intagen som hålls avskild ska kunna knytas till de omständigheter som ligger till grund för beslutet att avskilja de intagna från varandra. Ett beslut om att hålla intagna avskilda från varandra ska vara tillfälligt och får aldrig pågå längre än vad som är nödvändigt för att myndigheten ska kunna hantera situationen, normalt inte mer än några timmar eller något dygn. (Se prop. 2009/10:135 s. 138).

JO har i flera ärenden granskat tillämpningen av 6 kap. 5 § fängelselagen och kritiserat anstalter för att intagna varit placerade i avskildhet mellan två och sex dygn med stöd av bestämmelsen (se beslut den 29 oktober 2021, dnr 6155-2020, med däri gjorda hänvisningar).

Utifrån den beskrivning som Kriminalvården har lämnat är jag mycket tveksam till om det fanns rättsliga förutsättningar för att hålla AA avskild med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen. Bestämmelsen tar nämligen sikte på tillfällig avskildhet på kollektiv grund. Det som har kommit fram ger mig emellertid inte tillräcklig anledning att kritisera anstalten för att den inledningsvis tillämpade 6 kap. 5 § fängelselagen. När den uppkomna situationen var under kontroll skulle dock anstalten omedelbart ha hävt avskildheten eller tagit ställning till om den skulle bestå på någon annan grund.

Av utredningen framgår att anstalten lät avskildheten av AA bestå under nästan en månad innan den tog ställning till om det var nödvändigt med fortsatt avskildhet enligt 6 kap. 7 § första stycket 2 fängelselagen. Det är en fullständigt oacceptabel tillämpning av 6 kap. 5 § fängelselagen. Placering i avskildhet är en ingripande tvångsåtgärd och får inte hanteras på detta undermåliga sätt. Anstalten förtjänar därför allvarlig kritik.

Jag förutsätter att anstalten har tagit det inträffade på allvar och redan vidtagit åtgärder för att säkerställa att något liknande inte inträffar igen. En anstalt måste se till att de som har till uppgift att besluta om avskildhet har nödvändig kunskap om regelverket och att det finns väl utarbetade rutiner för hanteringen av placeringar i avskildhet.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av stf JO Karin Almgren. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Seniora rättssakkunniga Mattias Karlsson har föredragit ärendet och byråchefen Catrine Björkman har deltagit i beredningen.